

Barcelona

Tres mirades sobre el patriarca Abraham

Trobada interreligiosa sota «les alzines de Mambré» (Gènesi 18)

Rosa María Jané Chueca
Barcelona

Durant un mes la sala Pere Casaldàliga de la Llibreria Claret de Barcelona es va transformar en la tenda de la trobada, recordant l'episodi del capítol 18 del Gènesi en el qual Abraham acull tres hostes sota les alzines de Mambré. En aquest marc un jueu (Jorge Burdmann, de la Comunitat Israelita de Barcelona i responsable del Departament Tradició i Cultura), un cristià (Ignasi Ricart, claretià, professor de Bíblia de la Facultat de Teologia) i un musulmà (Rachid Aarab, filòsof i membre del grup Pensar per Conviure de la Facultat de Filosofia Ramon Llull) van compartir un «triàleg» interreligiós. Durant quatre sessions (18 i 25 de febrer, i 4 i 11 de març) es va analitzar la figura d'Abraham des de cada perspectiva religiosa i es van buscar punts en comú que ajudin a cercar camins de pau i de comprensió entre jueus, cristians i musulmans.

La darrera sessió va consistir en una taula rodona. Tots tres participants del triàleg interreligiós van compartir actituds bàsiques d'Abraham que poden aportar llum en el nostre món actual. Jorge Burdmann va assenyalar que el nom d'Abraham «parla de futur, d'una acció present que apunta cap a un futur. Abraham es presenta com la figura de la solidaritat, d'un home que troba el

seu destí, un home amb virtuts». Burdmann va considerar que avui tots som a Canaan i ens preguntem per Abraham. Va respondre a aquesta qüestió dient que «va ser un ésser humà, un descobridor del monoteisme; va donar a l'home un destí de la vida. Es va comprometre amb la vida».

D'altra banda, Ignasi Ricart va recordar que Abraham pot ser el pare d'uns i altres, que «és reconegut com el testimoni per excel·lència de la justificació per la fe. És presentat també com un precursor de tots aquells que observen fidelment la Llei. És el pare

d'Ismael i d'Isaac i estima tots dos fills. Li costa separar-se d'Ismael com li costa haver de sacrificar Isaac. És el pare de tots els fidels del "Déu únic". Per a aquest claretià, el patriarca és «"anterior" als ensenyaments particulars de Moisès, de Jesucrist i de Mahoma. És el més "primordial", si es pot dir. És el testimoni d'una religió en fase inicial on encara hi ha reunits els elements que seran distingits després i accentuats per les diferents tradicions. Un diàleg entre els jueus, els musulmans i els cristians té, doncs, l'avantatge de tornar a començar a partir d'Abraham, ja que

tots el respecten com un pare o com un "avantpassat"».

Segons Ricart, Abraham és l'home del «"salt endavant", que abandona la pàtria, i no hi torna, fent un acte de fe que l'envia cap a un lloc desconegut i que cal descobrir del tot. (...) Abraham és el testimoni d'una fe que crea el seu present i obre camins desconeguts cap al futur. Per la fe, Abraham es posa en camí cap a una terra de la qual només Déu en coneix el nom veritable». Un altre tret que va destacar del patriarca és que és el pare de les empreses impossibles: «En el moment en què el diàleg és difícil, Abraham ens ensenya a creure en ell. Aquest home que es va posar en camí, quan ja tenia una edat avançada, tenia una fe en el futur que no defallia i que li va permetre vèncer tots els obstacles i no aturar-se per motiu dels fracassos inevitables. Pot ajudar, doncs, a inventar els camins d'un diàleg entre els seus fills». En aquest sentit, «és un dels guies que ens poden assenyalar el camí del diàleg, acompanyats per ell sota les alzines de Mambré, recuperant els vincles de família que ens uneixen, ja que jueus, cristians i musulmans el tenim per pare "en la fe"».

També va ressaltar la figura del patriarca com a model de pelegrinatge: «Totes les religions monoteistes acceptem aquesta dimensió de recerca de la pà- ➤

Ignasi Ricart: «Abraham, pare dels creients»

Abraham segons el Nou Testament va ser el tema que va desenvolupar Ignasi Ricart en la segona sessió, i va subratllar que és «el nostre pare en la fe». Va posar en relleu que Abraham apareix al Nou Testament com «un model de comportament». Concretament es va referir a la carta de sant Jaume i la carta als Hebreus: «Abraham és presentat com aquell que fou fidel en la prova, una situació que els cristians havien d'experimentar a l'època de redacció d'aquestes cartes. (...) Sant Jaume afirma que la fe sense obres és morta. És un exemple Abraham, que no va ser justificat per la sola fe, sinó per les obres, ja que va acceptar sacrificar el seu fill; la carta als Hebreus considera Abraham, el "pare dels creients", com un perfecte exemple de vida de fe, i insisteix en el comportament que la fe implica i que es manifesta en l'obediència i la confiança.»

Ignasi Ricart va comentar que l'evangelista Mateu «diu que no n'hi ha prou amb la filiació abrahàmica per escapar del "judici" (...). És més important creure en el Messies que pertànyer al poble elegit. Mateu posa l'accent en la fe, en la qual també Pau basarà la seva argumentació». En començar el quart evangeli, que conté algunes de les polèmiques més violentes contra el món jueu de tot el Nou Testament, «que bloquegen el diàleg entre judaisme i cristianisme»,

Ignasi Ricart, va esmentar tres punts importants de discussió. El primer, l'afirmació de Jesús que els jueus no són fills d'Abraham: «L'afirmació és d'una violència inaudita, fins i tot en el NT. No es pot "justificar" aquesta violència, però almenys la pot explicar el fet que la situació és extremament tensa: una qüestió de vida o mort. Els jueus volen matar Jesús i és molt probable que la minoria cristiana destinatària del quart evangeli lluités per sobreviure després d'haver estat aïllada socialment i econòmicament pel món jueu d'on havien sorgit.»

El segon punt és que Jesús canvia les perspectives: és el patriarca qui mira cap a Jesús, perquè és d'Ell d'on prové la salvació. «Segons el quart evangeli, Abraham es va alegrar pel naixement del fill promès per Déu, però aquest fill no és Isaac, sinó Jesús. Jesús és, per tant, el veritable "Isaac". L'alegria d'Abraham prové del mateix Jesús. El mateix Abraham esperava la vinguda del Messies.» I, finalment, l'afirmació que Jesús preexisteix Abraham: «Així vol provar que Ell és superior a Abraham. L'afirmació de la preexistència divina era una blasfèmia per al monoteisme estricte del món jueu. Per això els jueus volen apedregar Jesús. Si Jesús preexisteix Abraham, i des de tota l'eternitat, és infinitivament superior a Ell.» No obstant això, «Abraham conserva, fins i tot en l'evangeli de Joan, un lloc particular.»

Els primers cristians, va recordar, tenien un dilema: si rebutjaven Abraham, trencaven tota relació amb el Déu d'Israel i la fe del poble, i si volien acceptar els gentils i reinterpretar l'observança de la Llei de Moisès, no podien afirmar que eren els «descendants» d'Abraham. Sant Pau és qui respondrà aquesta qüestió. A la carta als Gàlates i als Romans, indica que la salvació es deu a la fe i no a l'observança de la Llei. La Llei de Moisès és posterior als patriarques en el temps, però en el judaisme del temps de Pau, Abraham és vist com un fidel observant de la Llei. Pau fa una nova interpretació de la figura d'Abraham: «El patriarca no és el primer fidel observant de la Llei, sinó el primer "creient"», va assenyalar Ignasi Ricart.

«Abraham té», va indicar Ricart, «una doble paternitat: és pare per la fe de circumcisos i d'incircumcisos, en la mesura que tots, jueus i pagans segueixen Crist; després, és pare del poble hebreu segons la carn. Totes dues paternitats no s'exclouen. Però la "paternitat" segons la fe precedeix la paternitat segons la carn i és, per tant, més important». Així, la fe en Jesucrist no hauria de dividir, deia el claretià, «per la fe en Jesucrist, tots s'han convertit en fills i filles d'Abraham. No obstant això, la paradoxa ha estat que el missatge de Pau tingués l'efecte contrari. En lloc de reconciliar jueus i cristians, hebreus i pagans, hebreus,

cristians i musulmans, el missatge els va oposar durant segles. Per superar aquesta oposició i restaurar el diàleg, no haurem de tornar a partir de la figura d'Abraham com va fer el mateix Pau?» Per això, responia: «Cal superar els nostres particularismes i obrir-nos al pla de Déu, que vol que tots els homes i les dones se salvin. Abraham es pot convertir en iniciador i garant d'un diàleg entre les tres religions i d'una col·laboració per al bé de tota la humanitat.»

Ricart va acabar la intervenció assenyalant que «la tenda d'Abraham és un lloc d'autoconeixement. Les barres només cauran a partir del coneixement i l'estimació mutus. El límit és no trencar el diàleg, perquè si no, només hi ha monòleg.»

Jorge Burdmann: «Abraham va ser un pedagog de la fe»

Jorge Burdmann va ser qui va obrir les sessions del triàleg, i va oferir la visió d'Abraham a l'Antic Testament i en la tradició jueva. En primer lloc, va convidar a fer un viatge imaginari i va situar els presents en el principi dels temps: «Des del principi està escrit que Déu va crear el cel i la terra. En aquella època el primer home, Adam i Eva, estava encara en una etapa inicial d'humanitat, encara era una societat nòmada i idòlatra, i la idolatria és el culte negatiu de la vida. No hi havia una relació familiar com l'entendem ara, no estaven establerts enlloc.» «Al paradís», va manifestar, «ho tenen tot al seu abast. És un lloc ideal i van pecar de cobdícia. Aquest va ser l'error de l'ésser humà d'aleshores: voler el que no necessitava i no permetre que quedés alguna cosa per a les generacions següents, no entendre el propòsit de la creació. Vam retrocedir a escala humana, vam involucionar».

Com va constatar Jorge Burdmann, «amb Abraham comença realment una dimensió del món totalment diferent i positiva. Déu diu a Abraham: vés-te'n del teu país, estableix-te en un altre lloc; construeix una família. I Abraham ho va entendre. Abraham va pensar com un ésser evolucionat. El món va ser creat per Algú, encara que no sabia com anomenar-lo. Aquest creador ens iguala com a gènere humà perquè tots som iguals, som producte d'aquesta creació. Això és el que coneixem com a monoteisme, que no només és la creença en un sol Déu, sinó que és atribuir-nos com a creatura una creació i un destí comú. I això és el que hem de descobrir».

Pel que fa a la tenda de la trobada, va indicar que «Abraham estava assegut en una tenda i quan s'apropava algú, què feia? S'aixecava i el rebia, l'omplia de beguda, d'aliments... Abraham no no-

més esperava assegut que s'apropés algú, sinó que s'incorporava». Segons va comentar Burdmann, «Déu va enviar tres àngels a Abraham. Diuen els savis que un per anunciar-li que la seva esposa Sara tindria un fill; un altre, per anunciar-li la destrucció de Sodoma i Gomorra, i un altre, per anunciar-li el paper protagonista que tindria com a patriarca». I es preguntava: «Què ens ensenya la Torà? Que si Déu envia tres éssers divins per complir una missió diferent, encara menys l'ésser humà pot complir tres missions juntes, com de vegades pretenem. A través de la Torà descobrim coses que ens ensenyen una forma de vida.»

A l'episodi de la destrucció de Sodoma i Gomor-

ra, «trobem un bonic diàleg d'un ésser humà, com Abraham, que debat amb Déu i gairebé s'enfronta a Ell, el creador. Aquí se'ns mostra la bondat d'Abraham, la necessitat de salvar la humanitat, el seu amor a l'univers». En presentar el sacrifici d'Isaac, deia Jorge Burdmann, «la Torà ens ensenya no l'holocaust, sinó tot al contrari: avorrit el costum de l'època: el sacrifici humà. La vida és sagrada». «Potser el més important d'Abraham», va assenyalar Burdmann, «és saber que estava en una tenda. La tenda no té portes, té totes les bandes obertes, és transparent i pots entrar-hi i sortir-ne quan vulguis, amb total llibertat. Abraham va ser un reflex constant d'amor, va respectar tots els pobles que hi havia a la terra de Canaan. Projectava amor en cada moment, manifestava la seva fe en la seva vida, en cada acte. Era un pedagog i estimava ensenyar la seva fe, no des de la guerra, sinó des de l'amor. En un món de conflictes, representa la unitat».

El representant jueu va acabar la intervenció amb la reflexió següent: «Els deu manaments diuen, entre altres coses, "no mataràs". Avui dia l'home ha evolucionat en moltes coses però encara hi ha guerres, violència, encara hi ha conceptes que la Bíblia ens ensenya a no practicar, com l'explotació o la desigualtat. Quan hi ha guerres, la Bíblia ens diu senzillament, "no mataràs".» I amb la mateixa rotunditat va afirmar: «Quan algú mata i és jueu, deixa de ser jueu; quan un cristià mata, ja no és cristià; quan un musulmà mata, ja no és musulmà. Totes les guerres són crims. No hi ha cap justificació per a les guerres, que van contra el projecte que Déu vol per a la humanitat. Avui el nostre desafiament és aquest. És el moment d'obrir-nos, de donar el nostre cor i de viure la religió dia a dia.»

tria definitiva, una pàtria de justícia i de pau. (...) Cal que fem un vot de pelegrinatge cap a la interioritat de les nostres arrels, en el que tenen de nucli d'identitat i, al mateix temps, de tradició comuna.» Finalment, es va referir a Abraham com «l'heroi de l'hospitalitat. Hospitalitat sense fronteres ni condicions, plena de caritat». I afegia: «Els creients sempre hem de caminar a les fosques. Amb les petites llums que ens regalen l'esperança i mirant cap al cel, com feia Abraham, a les nits, enmig del desert, a peu de tenda, intentant comptar les estrelles. Som fills de la promesa.»

D'altra banda, Rachid Aarab va posar en relleu l'actitud d'Abraham davant del seu pare i del seu poble «després de la revelació. Ell té una altra visió d'adorar». Un altre moment que va destacar va ser el sacrifici del seu fill, que en la tradició islàmica és Ismael, no Isaac: «Amb el sacrifici d'Ismael, la seva fe és provada. Se'n mesura el grau d'obediència. Creu mesura en la revelació que en la raó». També va recordar que per a l'Alcorà, el patriarca és «l'amic de Déu».

Aarab va enumerar els valors que, al seu parer, podem aprendre d'Abraham: «l'espiritualitat, la cooperació, la fe, el sacrifici, la solidaritat... Són valors per a un futur de diàleg, de cooperació en una societat fraternal. És difícil aquest futur en el nostre món. Aquests valors són dignes de seguir i recuperar. Per això crec que aquesta taula rodona i aquest debat sobre el que aporten les religions poden aportar molt a aquesta societat que margina la religió. Cal superar les barreres, dialogar amb totes les tradicions i tendències per portar l'ésser humà a un futur millor.»

Rachid Aarab: «Ibrahim era un buscador de la veritat»

La tercera sessió va ser per a Rachid Aarab, que va plantejar la figura d'Abraham (Ibrahim) des de la perspectiva corànica. Aquest filòsof musulmà va constatar que «tenim un passat històric que no ha deixat gaire marge per a la convivència i la cooperació». Sobre Abraham, va dir que «a l'Alcorà apareix com un exemple de Déu per al poble. En la seva època, molta gent era idòlatra. La idolatria estava molt estesa per les terres mesopotàmiques. Ibrahim va ser un gran profeta entre gent que no adorava Déu, sinó ídols fets per les seves mans».

Abraham va ser capaç d'obrir-se al coneixement de Déu, es va poder separar de l'error dels seus pares per girar-se cap al Déu únic. I Déu li va atorgar la revelació: «Ibrahim sabia que no era correcte adorar ídols perquè anava contra la voluntat de Déu. Era un buscador de la veritat. Ell comprèn que les estrelles, la lluna, el sol... no és Déu, perquè desapareixen i Déu és etern. Ibrahim vol adorar només Déu. Fa el salt de les criatures al creador de les criatures, al Senyor dels noms. Ibrahim diu que només cal adorar Déu, creador de tot. Cal deixar els falsos déus, adorar Déu i fer el bé.»

En la tradició islàmica, Déu demana a Abraham el sacrifici del seu fill Ismael. «Ibrahim travessa una gran prova», va explicar Rachid Aarab, «creu en la voluntat de Déu i transmet la revelació de Déu, al seu fill Ismael, que confia en el seu pare. Per això els musulmans celebren la festa del sacrifici, on recordem que quan Ibrahim es disposa a sacrificar el seu fill apareix un xai. Aquest miracle de Déu és una gran festa per als musulmans». Aarab va indicar que «per la fe i confiança d'Ibrahim, Déu l'anomena "amic". És l'única persona que a l'Alcorà és anomenada "amic de Déu". Ibrahim comprèn que Déu li ha posat una prova per veure si realment obeeiria». Rachid Aarab va recordar que la Kaaba, el santuari central d'Aràbia (la Meca), va ser construït per Abraham i el seu fill Ismael. «Així, s'estableix la primera pauta d'adoració a Déu. Per això puguem en direcció a la Meca, que cada any rep milions de pelegrins». Segons Aarab, Abraham «és un exemple de sinceritat, d'obediència a la voluntat de Déu i de com afrontar la prova. Qualsevol creient sempre troba proves que examinen la seva fe».

El ponent va acabar la seva intervenció assegurant que «qui mata en nom de l'islam viu una vivència falsa de l'islam, darrere només hi ha interessos i poder. El repte és com interpretar els musulmans la seva fe en la globalització, en el laïcisme, en la crisi...»

Diàleg compartit

Després de les intervencions dels ponents es va obrir un torn de diàleg amb el públic assistent, que va omplir tota la sala Pere Casaldàliga en totes les sessions. Un dels aspectes que va cridar més l'atenció en la vida d'Abraham va ser el sacrifici del seu fill. Segons Rachid Aarab, «sacrificar un fill és una cosa terrorífica, no és humà ni raonable, però Abraham confia en la revelació i no en la seva raó. Quan posem a la balança raó i revelació, no podem saber què és el que convé. És Déu qui dirigeix el nostre camí i ho fa amb bondat. L'Alcorà diu que la revelació és superior a la raó».

Per a Jorge Burdmann, «és difícil ensenyar la paraula "sacrifici", el fet que un pare mati el seu fill. Encara que parlem de fe, com podem transmetre-la a través d'un text tan negatiu com és el relat d'un assassinat? Segur que hi ha esdeveniments més espirituals... jo crec que els personatges espirituals sempre s'enfronten a Déu, amb el seu destí (com els profetes o Moisès). Quan arriba el moment del sacrifici, crec que el crit de Déu: "No el matis", va dirigit a nosaltres. Quan se sent la crida "divina", en nom d'alguna religió, de matar un ésser humà, hem de dir "no". Aprenem d'Abraham i no esperem a estar a punt de matar».

Un altre aspecte que es va comentar va ser el diàleg entre Abraham i Déu amb motiu de la destrucció de Sodoma i Gomorra. En aquest sentit, Ignasi Ricart va dir que «ens pot servir com a model per ser intercessors i ser capaços de tutejar Déu, sense por». En paraules de Jorge Burdmann, «és la faç més humana i solidària d'Abraham i és un bonic diàleg d'Abraham, que desafia el seu creador».